

Neupoštevana zgodovinska prelomnica

Dr. Zvonko Perat

Povzetek

V prispevku se bomo omejili predvsem na stanje razredne stopnje slovenske osnovne šole. Poudarek bomo dali stanju opismenjevanja v začetnih razredih obvezne šole. Podali bomo opis poti do današnjega stanja in s pomočjo izsledkov raziskav o nadarjenih Benjamina Jurmana (raziskovalca na Pedagoškem inštitutu v Ljubljani) podali tudi predlog rešitve iz današnjih zagat.

Slovenci smo se 25. VI. 1991 osamosvojili, toda še danes se ne moreno otresti okusa po petdesetletnem enoumju samoupravnega socializma. Če malo potvorimo Wittgsteina nam je neka idejnost (metoda) zasenčila druge, zato moramo ponovno pregledati vse – tiste zanemarjene in tiste privilegirane, da bi našli pozabljene poti k pismenosti, ki usiha. To žalostno stanje smo dosegli v desetletju (1945 – 1955) vzpostavljanja enoumne šole »delavcev, kmetov in poštene inteligence« ter s tremi socialističnimi šolskimi reformami (1955 – 1991). Današnja slovenska reforma je samo vztrajanje na tej enobarvni poti.

Imamo demokratično nacionalno državo, zato nam dejanj ne sme nihče vsiljevati. Izgubili smo pravico stokati, da so nam rešitve vsiljene. Če smo v skladu z refrenom znane revolucionarne pesmi »svobodo si vzamemo sami«, sprejeli težo svobode, smo sprejeli tudi odgovornost za svoja dejanja. Sedaj smo prvič v zgodovini postali odgovorni tudi za naše nacionalno šolstvo. Te priložnosti pa še nismo izkoristili.

Uvod

V prispevku bomo prikazali stanje naše šole po treh samoupravno inovativno-izvirnih komunistično-političnih reformah slovenske šole v obdobju po svobodi od leta 1945 do rojstva demokratične Slovenije. Pri predlaganju nadaljevanja poti naše šole se bomo omejili predvsem na stanje razredne stopnje slovenske osnovne šole. Poudarek bomo dali stanju opismenjevanja v začetnih razredih obvezne šole.

Podali bomo opis poti do današnjega stanja (Perat 2004) in s pomočjo izsledkov raziskav o nadarjenih. Avtor raziskav je Benjamin Jurman, raziskovalec na Pedagoškem inštitutu v Ljubljani. Podali bomo tudi predlog našega videnja rešitve današnjih zagat. (Jurman 1999, Jurman 2004)

Slovenci smo se 25. VI. 1991 osamosvojili, toda še danes se ne moreno otresti okusa po petdesetletnem enoumju samoupravnega socializma. Če malo potvorimo Wittgsteina »nam je neka idejnost (metoda) zasenčila druge, zato moramo ponovno pregledati vse – tiste zanemarjene in tiste privilegirane« (Wittgenstein 2005, str. 98), da bi našli pozabljene poti k pismenosti, ki usiha.

Vzroki usihanja segajo še v desetletje (1945 – 1955), ko se je šele vzpostavljala naša nova povojna državna enotna enoumna komunistična šola »države delavcev, kmetov in poštene inteligence«. To šolo smo utemeljili s tremi socialističnimi šolskimi reformami (1955 – 1991), ki so temeljile bolj na tezah Centralnega komiteja Zveze komunistov Jugoslavije (Slovenije), kot pa na pedagoški stroki (Kožuh 1987, pregled jugoslovanskih reform in reformnih dokumentov).

Komunistična partija že leta 1957 za hip pokaže svoj pravi obraz. »Tovariš« Edvard Kardelj, vodilni slovenski in jugoslovanski ideolog zapiše v uvodu k ponatisu svoje predvojne knjige (izdana 1939): »Razvoj slovenskega slovenskega narodnega vprašanja«, partijsko vizijo slovenskega bivanja na »svoji zemlji«. Kardeljeva jugoslovanska vizija bodočega razvoja slovenskega naroda je bila: »Kakor je narod nastal na osnovi specifične družbene delitve dela epohe kapitalizma, tako bo kot določena zgodovinska družbena kategorija z nastankom novih oblik in obsegov družbene delitve dela, ki jo bo prinesel socialistični, oziroma komunistični družbeni red, tudi postopno izginil iz zgodovinske pozornice.« (Kardelj 1957, str. LXXIII). S tem zapisom Kardelj, ki je bil po poklicu tudi slovenski učitelj razrednega pouka, na komunistično proletarski viziji opredeli pomen

pedagoškega načela »*Socialističnega patriotizma in internaciolizma*« s katerim so polnili glave dijakom slovenskih učiteljskih v času od konca druge svetovne vojne pa do ukinitve učiteljskih leta 1969.

Nova »Titova« Jugoslavija in njena partija je na tak način podlegla sindromu velikega naroda, ki ga je uveljavila že Francoska revolucija. Ponovna povezanost v skupno državo Jugoslavijo, čeprav tokrat pod vodstvom komunistične partije in »*dosmrtnega*« vladarja (predsednika) Tita, naj bi se ponovno obudile težnje jugoslovanskega kralja Aleksandra Karađorđevića po zlitju vseh narodov Jugoslavije v enovit narod. Tudi v Titovi Jugoslaviji ni zamrla ideja o velikem enovitem jugoslovanskem narodu. To je ideja o bratski in enotni skupnosti narodov, ki so se prostovoljno združili. V tej skupnosti so vsi njeni deli med seboj enakopravni – samo nekateri so bili to bolj ... (prosto po Orwell-u). Prav to, da so nekatere skupnosti državljanov bolj enakopravne kot druge, je povzročilo propad Habsburške monarhije (veliko–nemške težnje) in tudi razsulo Jugoslavije (veliko–srbske težnje).

V objemu velikih narodov

»Francoska revolucija je uveljavila novo gledanje na narod. Do tedaj je pojem naroda, ne glede na jezik, ki ga je ljudstvo govorilo, temeljil na pripadnosti deželi, oziroma državi in njenem zgodovinskem izročilu. Odslej je narod grande nation (veliki narod), ki združuje v en sam pojem bodisi državo, kot tudi njeno ozemlje ter prebivalstvo in jezik. Pojem velikega naroda – države se je v nekaj desetletjih razširil na vso Evropo. Na tej osnovi so v drugi polovici 19. stol. nastale tudi nekatere nove države, kot na primer Nemčija ali Italija. Druge, kot je bila Francija, pa so po tem načelu prilagodile svojo notranjo ureditev.

Velike nove države niso imele svojega zgodovinskega izročila. Brez njega jim je v primeri z drugimi manjkal ustrezen prestiž, s katerim bi se njihovi režimi lahko ponašali pred domačo in tujo javnostjo. To pomanjkljivost so premostile s tem, da so si zgodovinsko izročilo preprosto ponaredile. V ta namen so financirale univerze in akademske ustanove, etnološke in druge znanstvene razlage. Tako so novi narodi postali »zgodovinski«. Še več! V cilju novih osvajanj – češ, saj nič ne pomenijo – so takšni veliki narodi začeli manjšim zanikati zgodovinsko izročilo.

Ideologija – Prirejene akademske razlage so bile temelj za oblikovanje ideologije, s katero so vladajoči režimi v imenu znanosti uravnavali javno mišljenje. Ideologija je bila najprej podlaga nacionalizmu, ki je režimu velike države služil za utrditev njegove oblasti, kasneje pa za ozemeljska in gospodarska osvajanja. V Evropi pa se ni uveljavilo pojmovanje o velikih narodih, temveč tudi o večvrednih in manjvrednih. Akademski svet, ko so ga financirali tudi v te namene, je imel odločilno vlogo pri tem, da so takšna gledanja v široki javnosti prevladala.

Novim pogledom na narod, na veliki narod, na zgodovinski in večvreden narod se ni mogla izogniti tudi stara Avstrija. V njej so nekatere narode, med njimi tudi Slovence, na osnovi ponarejenih akademskih razlag razglasili za »nezgodovinske«. V primeri z »zgodovinskimi« so jim odrekli ustrezen političen status. Šlo je za očiten šovinizem, čigar posledice so v Avstriji vidne še danes.« ... Nemški nacionalizem in šovinizem, ki je takrat na Dunaju že prevladoval, je bil najbolj nastrojen ravno proti Slovencem, ki so bili na poti nemškemu prodoru proti Jadranu.» (Šavli 2010 str. 6, 7)

V sklop takratnih nemških ozemeljskih apetitov je sodilo tudi takratno nemško »znanstveno« prikazovanje Slovanov. Namen takih prikazov je bil utemeljevanje kulturne upravičenosti razširitve nemških ozemelj na vzhod in jug in podreditev tam živečih »nekulturnih« slovanskih narodov. Takemu odnosu do malih narodov se zaradi svoje (nemške) vzgoje ni mogel izogniti niti »prerok« polpretekle dobe, ki je zapisal: »Ti narodi naj ne bi bili sposobni življenja in razvoja ter bi tako ali tako izginili.« (Marx 1955, str. 100) Nemški nacionalizem je vodil zatem v militarizem, ki je kasneje zakuhal prvo in nato še drugo svetovno vojno.

»Panslovanstvo in jugoslovanstvo – vabljeni ideologi, ki bi lahko pripomogli k osvojitvi novega ozemlja, se ob koncu 19. stoletja ni moglo upreti takrat komaj osamosvojena Srbija. Opirala se je pri tem predvsem na carsko Rusijo, ki so jo v duhu ideologije panslovanstva prikazovali kot »mater« Slovanov. Panslovanska ideologija sicer ni bila uradna politika takratne Rusije. Toda

velikorusko »slovansko« carstvo je bilo vendarle tisti idejni cilj, ki ga je panslovansko gibanje kot rešitev postavljalo nasproti ideologiji velikega nemštva.

V Srbiji, ki je bila od leta 1870 samostojna, se je, zelo verjetno po zgledu slovanske Rusije, vedno bolj uveljavljala ideja o nekoč še skupnem narodu Južnih Slovanov, ki naj bi kot takšen prišel iz pradomovine za Karpati (Rusije) na Balkan. To naj bi bil prvoten »jugoslovanski narod«, ki naj bi govoril še enoten jezik. Šele kasneje naj bi se iz njega razvilo več jezikov in narodov. Njihova povezanost v skupno državo Jugoslavijo, in zatem povrnitev v prvoten jugoslovanski narod, naj bi bila edina možnost, da bratski južnoslovanski narodi vzdržijo neznosen pritisk, ki so ga na pragu 20. stol. v stari monarhiji izvajali nanje Nemci in Madžari. Preko Južnih Slovanov in njihove Jugoslavije bi tudi Srbi postali eden izmed velikih narodov v Evropi. Vsled tega je srbska stran že pred prvo vojno kot tudi po njej brez prikrivanja prikazovala svetu »Veliko Srbijo« (Jugoslavijo) in njeno mesto v jugovzhodni Evropi.« (Šavli 2010, str.8)

Ob koncu prve svetovne vojne smo se Slovenci priključili Jugoslaviji brez kakršnihkoli ustavnih in pravnih pojmovanj o narodu in temu primernih političnih zahtev. Bistvo te priključitve je bila zgolj protinemška usmetitev. Vse drugo naj bi prišlo kar samo po sebi. »Prišlo pa je še huje! Beograjski centralistični režim je že od vsega začetka pojmoval Jugoslavijo samo kot »Veliko Srbijo«. Svojega unitarizma niti ni prikrival, in samo vprašanje časa naj bi bilo, kdaj se bo v novi državi oblikoval »velikosrbski narod«. V tem pogledu mu je bilo več kot dobrodošlo dotedanje nadzorovanje in usmerjanje javnega mišljenja preko prirejenega razlaganja zgodovine, kakor se ga je že pod monarhijo posluževala velenemška stran.« (Šavli 2010, str. 18) Beograjskemu režimu je šlo predvsem zato, da bi se v glave Slovencev ne prikradla kaka misel o lastni državi (pa naj bo to neka davna državna tvorba ali pa le izražena pobožna želja). S strani naših zgodovinarjev je bila zamolčana slovenska država Karantanija in s tem tudi Karantansko pravo, ki ima v virih naziv »**Institution Sclavenika**« ali »**Slavica lex**«. Če že nihče drug, nas je na karantansko pravo opozoril Bill Clinton. To je bil prvi ameriški predsednik, ki je uradno obiskal samostojno Slovenijo. »V svojem nagovoru na večeru, ki mu ga je na Brdu pri Kranju priredil slovenski politični vrh in ga je prenašala tudi slovenska TV, je Clinton priznal, da so se Amerikanci demokracije naučili od Slovencev, in navedel, da je Thomas Jefferson, pisec ameriške »**Izjave o neodvisnosti**«, vnesel demokracijo v politično strukturo sodobne Amerike po karantanskem slovenskem zgledu.« (Šavli 2010, str. 79) Potek ustoličevanja karantanskih knezov je opisal **Jean Bodin** že leta 1576 v knjigi **Le six livres de la république (Paris 1576)**. Karantanski obred ustoličevanja je potekal tako, da je ljudstvo vladarju izročilo oblast, če je bil vladar »vreden te časti«. Oblast tukaj ni bila podeljena zgolj »po milosti božji« (*Dei Gratia*), ampak predvsem »po volji ljudstva«.

Še nekaj moramo zapisati, da ne bomo tudi Slovenci tiščali po neumnem v izza Karpatov prignani trop, ki se je priklatil v obor na zahodni del Balkana. V ta obor nas silijo naši eminentni zgodovinarji, za katere so bivši slovenski beograjski bratje trdili, da imajo usvojeno »silovito Resavsko šolo«. Resavska šola je bila središče za prepisovanje in prevajanje rokopisnih knjig v samostanu Manasija v Srbiji. Vedeti pa moramo, da slovenščina ni južno slovanski, temveč zahodno slovanski jezik! O tem pravi naš najuglednejši jezikoslovec naslednje: »Več kot dovolj je dokazov, da je slovenska jezikovna podlaga v bistvu jezik severno slovenskega tipa, ki se je že od prvih začetkov dalje razvijal pod trajnim južnoslovanskim vplivom.« (Bezljaj 1967, str. 122)

Leta 1929 centralistična velikosrbska diktatorska oblast tudi formalno uvede skupni jugoslovanski obor. Vse narode v Kraljevini Jugoslaviji razglasi za enoviti jugoslovanski narod.

Razglas o formalni uvedbi novega »velikega jugoslovanskega naroda« je naletel pri Slovencih na odpor. Sledila je »Slovenska izjava«, ki jo je leta 1932 podtalno razširil takrat vodilni slovenski politik Anton Korošec. To je bil samo zapoznel poizkus storiti nekaj za vsako ceno, čeprav je bila vsa zadeva že zdavnaj zavožena. Toda, zaradi javno izražene ideje o posebnem slovenskem narodu, je bil Korošec nagrajen z internacijo.

»Pomanjkanje prave ideje o slovenski državi je vodilo do tega, da je levičarska stran na starih panslovanskih izhodiščih iskala nov pravičen red pri Stalinu, »velikem« Slovanu v Moskvi. Katoliška stran, vkolikor se je sploh zavedala resnosti razmer, je pričakovala rešitev samo od čim bolj poglobljenega verskega življenja, in končno od Cerkve oziroma njenega vrha. Toda razmere na

Primorskem, ki je bilo tedaj pod Italijo, so jasno pričale, da cerkveni vrh v Rimu ne kaže nobenega posluha za probleme Slovencev.» (Šavli 2010, str. 20 in 21)

Še huje, da bi Rim utrdil sporazum s Kraljevino Italijo, je tistemu delu Slovencev, ki jih je Rapalska pogodba po prvi svetovni vojni prisodila Italiji, odpoklical njihove škofo. Tako je ostala brez verske oskrbe kar slaba tretjina slovenskega naroda. Slovenci smo po drugi svetovni vojni dobili del tega ozemlja nazaj; toda ozemlje je bilo izropano, mnogo ljudi se je odselilo in raztreslo po vsem svetu. Tisti Slovenci, ki pa so ostali na svoji zemlji, so bili lahek plen komunistične propagande ali pa so morali še ti oditi v tujino. Toda tisti, ki so ostali doma, so občutili lepote komunizma ob raznih nacionalizacijah in obveznih oddajah pridelkov. Krvavo so spoznali, ob geslu »*Proletarci vseh dežel združite se!*« tudi Marxovo in Engelsovo formulo, da: »*Proletarec nima domovine*«. Če proletarec nima domovine, pa postane jasno, zakaj so naši oblastniki s tako lahkoto kupčevali z slovensko zemljo in jo velikodušno podarjali drugim. S slovensko zemljo sta kupčevali obe bivši Jugoslaviji z enako lahkoto in tudi pravico, kot se je sklepala ponudba o ozemeljskih pravicah med Forgellom, poslancem švedskega kralja Carla Gustava in gospodom Zamajski-m, ki je švedskemu kralju (na predlog gospoda Zagloba) ponujal Nizozemsko v zameno za ponujeno vladanje nad lubeljskim vojvodstvom. (Sienkiewicz 1956 [Potop 2. del], str. 274) S tujim premoženjem je lahko trgovati in to je tem lažje, če si prejšnje lastnike spremenil v proletarce, ki so že po definiciji brez lastnine (nema–niči).

Z uničenjem zemljiške posesti (nacionalizacijo) je v Sloveniji leta 1953, ko se je patriotični partizanski zanos že nekoliko polegel, Beograd pričel izpodkopavati naivno in romantično predstavo o državi in narodu Slovencev.

»Z novim ustavnim zakonom je bila leta 1953 iz zvezne ustave izbrisana pravica do odcepitve. In to kljub temu, da so ustrezen člen v ustavi razlagali tako, kot da je bila ta pravica že izrabljena, s tem da so se predstavniki jugoslovanskih narodov na drugem zasedanju AVNOJ-a v bosanskem Jajcu (1943) izrekli za skupno državo. Po balkanskem tolmačenju: »Pravica do odcepitve je obstajala, vendar je bila že izrabljena, in se je ni bilo mogoče več poslužiti!« Omenjena v ustavi, pa je kljub temu še vedno spominjala na »odcepitev«, zato jo je bilo treba dokončno izbrisati. Na rojstnih listih in osebnih dokumentih so tedaj, prav tako po zveznem zakonu, črtali tudi zapis o narodnosti državljana.

O izropavanju Slovenije na gospodarski ravni, po davčnem sistemu, po naložbah, po zunanji trgovini, v poslovanju s tujimi valutami itd., bi bila potrebna posebna študija. Naj omenimo tukaj samo uničevanje in izropavanje kmečkega človeka, najprej s pretvezo kolektivizacije, zatem pa kar odkrita z uničenjem trga kmečkih pridelkov daleč pod normalno ceno. Tako je beg z dežele, predvsem mladih, ki so iskali primernega dela, že v šestdesetih letih prerasel v resen problem. Komunistična Jugoslavija je tedaj odprla meje, bodisi za turizem kot za svojo delovno silo, ki se je začela zlivati v tujino. Tako je Slovenija v sedemdesetih letih izgubila okoli 200.000 ljudi, mladih in delovnih, svoje najboljše moči.» (Šavli 2010, str 33)

Beograd je naivno mislil, da se bomo kar tako odrekli slovenstvu. Toda dijaki in študentje smo v tistih časih v obrazcih v rubriko o državljanstvu vpisovali slovensko državljanstvo namesto jugoslovansko. Tudi nekatere ustanove so v svoje ime vključile besedo slovenski (Slovenski šolski muzej). Povdariti moram, da je naša Akademija znanosti in umetnosti postala Slovenska akademija znanosti in umetnosti že med drugo svetovno vojno in tako s močjo imena preprečila utopitev v italijanski državni akademiji.

Leto 1953 je na nek način ponovitev leta 1929, ko naj bi se rodil nov veliki narod Jugoslovanov. Pričela se je serija šolskih reform, ki so bolj zavirale kot pospeševale usvajanje novih znanj. O teh reformah v slovenski šoli bo tekla beseda v naslednjih razdelkih.

*»Tudi slovenski univerzi ni bilo prizaneseno. Spodkopavanje njene znanstvene ravni je potekalo pod ideološko krinko. Zaradi tega, ker je izšla v nemščini njegova zgodovina slovenskega slovstva – *Geschichte der slowenischen Literatur* (Berlin 1958), je moral oditi z univerze Anton Slodnjak, odličen književni zgodovinar in prešernoslovec. V povojnih letih so z univerze odstranili nad 90 izjemno sposobnih predavateljev. Mnoge so izključili tudi z akademije.» (Šavli 2010, str. 34 in 35)*

Leto 1953 pomeni začetek proletarizacije naše šole. Ukineta se predmeta **branje** in **pisanje** ter se počasi preneha poučevati **slovensko slovnico** od 2. do 4. razreda osnovne šole (razredni pouk). Hkrati s tem ukrepom se v uradne dokumente ne vpiše več narodnosti. Na vsem ozemlju Jugoslavije velja za uradni državni jezik srbo–hrvatski, oziroma hrvatsko–srbski jezik. Slovenščina in makedonščina sta uradna jezika samo na ozemlju Slovenije, oziroma Makedonije. Jezike narodnosti se uporablja dvojezično tam, kjer je to dovoljeno. Torej nekateri jeziki so dobili lokalni značaj in so skoraj postali narečja. Ni več potrebno, da bi se šolarji seznanili s slovnico materinega jezika. V vsej državi pa smo se učili na novo skovan srbo–hrvatski jezik in to verjetno zadostuje za »proletarsko pismenost« državljanov.

Nadaljujejo se kravje kupčije z ozemljem, ki je bilo od nekdanj slovensko. Sicer imamo leta 1953 velik zbor Slovencev na Okroglici pri Gorici, kjer smo zahtevali slovenski Trst, a smo ga gladko že naslednje leto izgubili. To je bil tudi čas, ko smo premikali stare slovenske meje in podarjali svoje ozemlje bratom Hrvatom, čeprav to ozemlje nikoli v zgodovini ni bilo hrvaško. V Istri se je slovenska republiška meja z reke Mirne pomaknila na rečico Dragonjo.

Po letu 1970 smo v Sloveniji beležili stalni upad kvalitete šolskih znanj, katerih kvaliteto je nadzirala Komunistična partija in učitelji smo bili priče neprestanemu idejnemu vmešavanju v pouk in to celo v naravoslovje in matematiko. Tako je bilo na primer fizikom dovoljeno učiti le o vesolju, ki se linearno razpenja. O kakšni ukrivljenosti prostora in časa pa se ni smelo govoriti, ker to lahko pripelje do idejnih zmot. Pri matematiki so bili bogokletni vsi pojmi iz finančne matematike, ker je bila le–ta ostanek kapitalistične ideologije.

Po letu 1980 je izbruhnila afera skupnih vzgojno–izobraževalnih jeder. Skupna jedra so pojem iz jugoslovanske šolske zgodovine po letu 1980. Nanašajo se na predlog iz leta 1983, ki je zahteval, da bi se poenotili učno–vzgojni programi. Po vsej državi naj bi veljali enotni učni programi, čimbolj naj bi bili poenoteni tudi učbeniki. V učnih načrtih, ki so bili izdelani po predlogu »skupnih jeder«, naj bi bilo v šolskem učnem gradivom vsakem jugoslovanskem narodu namenjeno toliko prostora, kot ga je v odstotkih imel nek narod v celotnem prebivalstvu Jugoslavije. Taka usmeritev naj bi veljala pri vseh predmetih, zlasti pri pouku zgodovine, zemljepisa in književnosti.

Predlog je prišel iz Srbije in z njo tesno povezane Črne gore. Torej iz krogov, ki so si želeli večjo centralizacijo Socialistične federativne republike Jugoslavije. Srbija se je vse bolj soočala z zahtevami po narodni enakopravnosti na Kosovu. Na Kosovu so takrat bile še aktualne zahteve, da bi bilo Kosovo enakopravna federalna enota – republika. Delno so take zahteve prihajale tudi iz večnarodne in bolj razvite Vojvodine. V do tedanji ureditvi je bilo določeno z Ustavom SFRJ iz leta 1974, da vsebino učnih programov samostojno določajo organi zveznih republik.

Zamisli o skupnih jedrih so naletele na velik in precej enoten odpor v Sloveniji in tudi v drugih republikah. Pojem skupnih jeder se kasneje omenja, kot neki zadnji poskus za ustvarjanje centralistične Jugoslavije. Nepripravljenost vodilnih političnih krogov v Srbiji za nadaljevanje decentralizacije, pa je bil še dodatni razlog v svežnju razlogov za tragični razpad zvezne države v 1990-ih letih.

Po aferi skupnih jeder se je pojavil še načrt o popolnem iztrebljanju Slovencev. *»Poleti 1988 so bili v Ljubljani obsojeni pred sodiščem jugoarmade štirje Slovenci: Borštner, Janša, Tasič in Zavrl. Obsojeni so bili zaradi izmaknitve tajnega dokumenta, ki je, kot je bilo slišati, vseboval načrt o popolnem iztrebljanju Slovencev. Obsodba je vzdignila in pognala v javen protest cele množice slovenskih ljudi. Od tedaj se je vedelo, da so tudi Jugoslaviji dnevi šteti. Proti koncu osemdesetih let je jugoslovanska kriza z okoli 2000 % letne inflacije otreznila še tako naivno slovensko ovco. Nadaljnega življenja v Jugoslaviji si ni znal predstavljati nihče več.«* (Šavli 2010, str. 59)

Po tolikih izkušnjah z objemi velikih narodov: Nemcev v Avstro–Ogrski monarhiji in del Slovencev (slaba tretjina) je spoznala tudi objem italijanskih fašistov ter končno bratski objem jugoslovanskih bratov, smo šli na svoje. Žal so nas izkušnje pripeljale do prepričanja, da neka relativno majhna narodna skupnost lahko suvereno odloča le, če dokaže da si zna uveljaviti svojemu jeziku ter kulturi njune pravice in je sposobna uspešno voditi gospodarsko politiko.

Taka skupnost zasluži svojo državo z mednarodno priznanimi mejami in priznan državni jezik, ki je hkrati tudi sprejet v nabor uradnih jezikov Evropske unije.

Po razpadu Habsburške monarhije je sledilo nekaj čudnih korakov pri vključevanju v novo več nacionalno skupnost »Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev«. Že takrat je dr. Karel Ozvald prvi predstojnik oddelka za pedagogiko na novi ljubljanski Filozofski fakulteti svaril narode, ki so se združili v skupni kraljevini: »...»Iz zaroda plemičev in meščanov, delodajalcev in proletarcev, ki so se do skrajnosti upirali eden drugemu v boju za politično samovladje in pa gospodarsko premoč, naj se razvijejo državljani z istim pravom in istim kovom, sodržavljani, ki vedo, da so si do neke meje med seboj neizogibno potrebni ter služijo skupni domovini. Šele tedaj, ko bo premagan boj med stanovi, verami, plemeni in strankami ali pa, ko vsaj preide v strpljivo razpravljanje o relativni pravici in relativni krivici te ali one posamezne skupine, postane Jugoslavija enotna država. Do tega smotra naj šola pomaga – kolikor le more. Ako pa ostanemo v sedanjem stanju, ki je boj ne ze priznanje, temveč za zatiranje drugega, tedaj pojde zopet v izgubo, kar je skupna stiska začasno prinesla plemenom in veram, in na naših vratih potrka nevarnost razsula.« (A. Fischer) – to je ogledalo, ki ga je znameniti filozof in pedagog pred vojno leta 1914, pišoč o misli enote v šolski organizaciji, pomolil Nemcem in, ki ga danes moli nam pred oči.

*Vsaka vrsta naše šole lahko proizvaja obilo duhovnega kita za enotnost troimenskega naroda in naše države, največ pa nje najvišja oblika, **universitas**, ki v njenem ustroju gledam predpodobo enotne, vedno večjega življenja sposobne SHS. Universitas je zajednica – vseh tistih učiteljev in učencev, ki v njenem zatišju, vzlic vsem medsebojnim razlikam, z združenimi močmi in smotrno gredo za istim ciljem: iskanjem resnice in pa ostvarjanjem iz najdene resnice rastočih ciljev. In eden izmed takih ciljev je močna država, ki pa pot do nje odpira samo umevanje velikega velevnika: Budme celek, a ne drobtove!» (Ozvald 1920, str. 11-12)*

Toda opozorila so bila zaman – veliki srbski narod je že na začetku našega sobivanja v kraljevini pokazal, da nas pojmuje kot vojni plen. Taisti narod je trideset let kasneje, po svoji komunistični prelevitvi še vedno menil, da je Slovenija njegov fevd.

Zadeva se ni mogla iziti drugače, kakor se je izšla – prisiljeni smo bili iti na svoje. »*Prodor Slovencev med današnje moderne narode se zdi kot nekaj neverjetnega. Tega niso zmogli mnogi drugi narodi v Evropi, na primer Benečani, Furlani, Okcitanci, Baski ... Nekateri med njimi se znova prebujajo.*

Ob tolikih ponaredbah zgodovinskih dejstev, poniževanju in sramotenju ter infiltraciji v njegovo strukturo, s čimer je nasprotnik poskušal izničiti slovenski jezik in še bolj slovensko zavest, so: Slovenci so vzdržali! Sosedje so se skušali polastiti njihovega strateškega ozemlja, v prvi vrsti Nemci in Italijani, deloma Madžari, pa tudi domnevno bratski Hrvati in Srbi, vendar niso uspeli. In tudi v prihodnje ne bodo!» (Šavli 2010, str. 87)

Prav v zadnjem času smo imeli na severu Evrope lep primer, kako težko se pripadniki velikih narodov sprijaznijo z dejstvom, da nihče ni tako velik, da bi moral vedno in povsod igrati prvo violino. V Latviji, ki je po številu prebivalstva primerljiva s Slovenijo, so državljani 26. 2. 2012 z referendumom odločali o priznanju ruščine za drugi državni jezik. Čeprav je v državi kar tretjina državljanov ruskega rodu, niso imeli možnosti, da bi se izšel v njihov prid. Rusi so prišli v Latvijo kot okupatorji. Ob okupaciji so na tisoče Latvijcev deportirali v Sibirijo, na njihove domove pa naselili Ruse, ki so v Latviji po okupacijski logiki kot kolonialisti ali v najboljšem primeru ekomomski emigrantje, saj je njihova navzočnost v teh krajih posledica političnih in gospodarskih motivov okupacije ter šele kasneje tudi emigracijskih tokov. V nobenem primeru pa niso Rusi v Latviji avtohtona manjšina. Po razglasitvi neodvisnosti leta 1991 je latvijski jezik postal edini državni jezik, njegovo znanje pa je postalo pogoj za pridobitev državljanstva. V deželi je verjetno ostalo še veliko Rusov, ki so nekako »izbrisani« iz registra prebivalstva Latvije. Toda Latvija je edina dežela na Zemlji, kjer lahko obstaja in se razvija latvijska kultura in jezik, zato je prav, da je latvijski jezik tu edini državni jezik, ki ga govori le 1,2 milijona ljudi. Latvijci menijo, da podpora ruščini na referendumu pomeni glas proti Latviji. Po razpadu Sovjetske zveze so Rusom dovolili, da ostanejo pri njih. Toda tak referendum je za Latvijce protidržavno dejanje. Menijo, da morajo sedaj postati bolj odločni pri uveljavljanju svojega edinega državnega jezika.

Tudi Slovenci bi se iz tega lahko veliko naučili. Če ne drugega, bi se lahko zavedali tega, da je Slovenija edina država na svetu, ki je dolžna gojiti in razvijati slovensko kulturo in jezik. Zato bi

morali v učnih programih šol obuditi spomin na korenine naše državnosti in vse izobraževalne ustanove bi se morale zavedati, da so dolžne razvijati slovenski jezik. Slovensko univerzo smo postavili na noge tudi zato, da bi razvijala strokovno terminologijo in bi slovenščina ne padla na raven folklornega jezika. Zato naj bi bila slovenščina tudi na univerzi učni jezik. Če to ni možno, je treba poskrbeti za simultani prevod predavanja in dvojezični zapis. Tako bi posamezne stroke dobile zapis snovanja v posamezni stroki v slovenščini in še v nekem jeziku (angleščina?). Iz tega pa lahko zraste norma za slovenščino kot strokovni jezik. To se delno že dogaja, saj so mnoga strokovna glasila že pisana vsaj dvojezično in taki so tudi nekateri zborniki prispevkov s posameznih strokovnih srečanj. Samo – za enkrat je to samo dobra volja pri posameznih primerih – postati pa bi morala obvezna, strokovno in jezikovno nadzirana, dobra praksa. Vsak oddelek na univerzi bi moral biti zadolžen in odgovoren za razvoj svojega dela strokovne slovenščine.

Samostojna republika Slovenija – reforma brez reformiranja

Danes imamo Slovenci svojo demokratično nacionalno državo, zato nam dejanj ne sme nihče več vsiljevati. Izgubili smo pravico stokati, da so nam rešitve vsiljene. Če smo, v skladu z refrenom znane revolucionarne pesmi *»svobodo si vzamemo sami«*, sprejeli težo svobode, smo sprejeli tudi odgovornost za svoja dejanja. Sedaj smo na prelomu drugega in tretjega tisočletja postali sami odgovorni tudi za naše nacionalno šolstvo. Te priložnosti pa nismo izkoristili.

Dobili smo samostojno državo Slovenijo, o kateri je že leta 1933 jasno spregovoril univ. prof. Lambert Ehrlich na Svetih Višarjih: *»Slovenija mora biti mejnik, ki druží in veže jug s severom in vzhod z zahodom. Sama ne more biti ne eno, ne drugo, ne tretje. Ostati mora mejnik, ki druží tako kot Sv. Višarje. To je božja volja! To nalogo bo mogla Slovenija izpolnjevati samo v svobodi, ne pod gospodarjem, ki bi sedel bodisi na jugu ali na severu, na vzhodu ali zahodu! Božja volja je, da mi vsi za to svobodo delamo, in božji volji se ne sme nihče izmikati...Iz pridige študentom ljubljanske univerze, ki so leta 1933 poromali na Sv. Višarje.«* (Šavli 2010, str. 22)

Prof. Ehrlich je govoril iz notranjega prepričanja. Tako kot on je čutil tudi slovenski človek, ki je nekje v svoji podzavesti ohranjal spomin na slovensko državo, na staro pravdo, in to kljub temu, da je bila izbrisana iz vseh zgodovinskih knjig.

Tudi v Evropski uniji se moramo zavedati da smo mejnik, ki *»druží in veže«*. Mejniki, ki je nosilec in simbol za najstarejše ljudsko pravo na svetu. V imenu tega prava so se naši dedí borili za svoje dedne pravice – za staro pravdo. Iz spomina na to pravo izhaja naročilo sinu: *»Vedi sinko, zemlja ta je naša! Tvoji dedí spijo v njej – zanjo bori se naprej«* (Igo Gruden). Smo mejnik, ki z vsem svojim bitjem in žitjem veže strani Evrope – od nas vodijo mostovi na vse strani in ne samo do Jadrana (Brücke zur Adria), tu se družijo vetrovi z vseh strani in opešajo vsi viharji in ne samo tisti z juga (S. Gregorčič, Soči), tukaj so opešali konjeniki z vzhoda. Tu končno lahko sprejmemo poslance z vseh strain in družno zapojemo: *Žive naj vsi narodi, ki hrepene dočakat dan ...* (F. Prešeren, Zdravljica – Slovenska himna).

Da bi bili vredni mesta čuvarjev mejnika, pa moramo končno obrniti ključ naše *»stare pravde«*. Ključ do korenin slovenskega prava (*»Sclavenica instituto«*) datira okoli leta 1010 in je pomemben za priznanje naše državnosti in za umevanje razvoja Evropske demokracije. Žal smo na to oboji nekako pozabili. Mi iz strahu pred gospodarji, Evropa pa zaradi nezmožnosti resnično vzpostaviti združbo sobivanja enakopravnih držav, nad katerimi lebdi za vse enak in od vseh sprejet pravni red. Torej – Po milosti božli in volji naroda, samo, da je moč pomembnosti obrnjena. Milost je pomembna – **ampak**, če ni volje naroda je vse ostalo ničevno.

»Ključ do nove države, ki ga dolgo nismo našli, je bila svobodno in pošteno prikazana zgodovina. Ključ, ki danes tiči v ključavnici, a še vedno ni obrnjen tako, da bi Slovincem dokončno odprl vrata v njihovo pravo zgodovino. Prej ali slej pa se bo tudi to zgodilo, čeprav si stari ideološki imperializmi, bodisi jugoslovanski (velikosrbski) kot avstrijski (nemški) še vedno predstavljajo, da bodo v izkrivljanju resnične zgodovinske podobe Slovencev na domnevno »znanstvenih« razlagah obrnili tok zgodovinskega dogajanja.« (Šavli 2010, str. 9 in 12)

Profesor dr. Ozvald je že ob ustanovitvi slovenske univerze 1920 na nastopnem predavanju (Ozvald 1920) svaril narode v skupni državi pred čerjo, da bi bili nekateri narodi bolj enakopravni kot drugi. Toda slovenska barka je tudi v Titovi Jugoslaviji že drigič v 20. stoletju nasedla na čereh neenakosti in izkoriščanja. Po dveh polomih, ki smo jih doživeli (Habsburško cesarstvo 1918 in jugoslovanska skupnost narodov 1991) smo se kot samostojen narod s svojo državo 1. maja 2004 vključili v skupnost enakopravnih evropskih narodov – toda v novejšem času je propadlo dvoje skupnosti in ... malo sem vraževeren pri številu tri. Na nek način me tolaži misel, da je mogoče propadlo dvoje Jugoslavij – potem bi bila Evropska unija že četrto združenje držav. Števila štiri pa vraževerje ne zadane v negativnem smislu.

Posebno opozorilo o enakopravnosti bi morali Slovenci, pa tudi Evropska unija, vzeti zelo resno. Kmalu bo prišel čas, ki bo od Evrope terjal enakopravne odločitve. Pravičnega odgovora skoraj ni več –. Kako bomo ravnali, ko se bodo evro–področju pridružile države, ki pišejo v cirilici? Po moji logiki tako, da bomo zapisali »EYPO« in kaj, če se v cirilskih jezikih po »Vukovem načelu: »Piši kao govoriš« ne reče euro, ampak evro?« Bomo napisali »EBPO«? Pa smo tam, kjer ni muh. Slovencem so prepovedali napisati na evropski denar »EVRO«, ampak moramo pisati »EURO«. V notranjem (zasebnem) prometu pa lahko pišemo kakor hočemo. Toda, kje bo potem enakost, ki je že itak kršena z grško pisavo pri denarju in reševanju grških financ v današnji finančni krizi!?

Zaradi nas samih in celotne skupnosti, v katero smo vključeni, ne smemo biti več tiho. *»Po zmagi komunistične revolucije v Rusiji in kasneje, po prevladi komunističnih režimov v mnogih državah po drugi svetovni vojni, predvsem v Vzhodni Evropi, je prirejanje znanstvenih razlag za cilje ideologije doseglo svoj vrhunec. Danes se z odporom spominjamo imen mnogih znanstvenikov in »znanstvenikov«, ki so si akademsko kariero ustvarili s tem, da so svoje razlage prilagajali ciljem komunističnih režimov. ... Vendar pa naletimo na visokošolski aparat, ki sledi nacionalni ideologiji tudi v svobodnih in demokratičnih državah zahoda. Tudi njihove znanstvene razlage so bile in so še vedno »svobodne«, vendar samo do tiste mere, ki jim jo določi režim, ki jih financira. Da bi režim pred javnostjo prikril pristranski značaj takšnih razlag, podeljuje njihovim avtorjrm vsemogoča priznanja in jim omogoča akademsko slavo. Prav nič drugače kot pod nekdanjim komunizmom.«* (Šavli 2010, str. 9)

Sedaj moramo storiti tisto, kar bi morali storiti takoj ob samosvojitvi in na tej podlagi in skrbnem pregledu idejnih zablod naše slovenske šole v vseh skupnostih, v katere smo bili vključeni samostojno brez strahu kaj bo kdo rekel, zgraditi svojo nacionalno šolo po meri naših potreb in našega narodnostnega – danes tudi državnega jezika.

Prva slovenska šolska reforma, izvedena v samostojni državi, je po obetavnem začetku izzvenela v vračanju in ponovnem vztrajanju na jugoslovanski enobarvni šolski poti. Učni načrti iz leta 1983, ki so služili kot izhodišče za naš prvi učni načrt po osamosvojitvi, so bili izdelani pod vtisom prosulih »skupnih jeder«, tako pri slovenščini (Šavli 2010, str. 57; Kozinc 2010, str. 57), kot tudi pri matematiki (Tomić 1984, str. 372; Perat 2004, str. 69). Na tako vprašljivi osnovi pa nacionalno šolstvo samostojne Slovenije ne bi smelo sloneti.

Če smo ugotovili, da je naše opismenjevanje v šoli pomanjkljivo, moramo obuditi v življenje tiste danes že pozabljene učne predmete in pristope k učni tvarini, ki so bili železen repertoar opismenjevalnih oddelkov razredne stopnje (elementarni razredi) slovenske osnovne šole v eri, ko je šola še poizkušala učiti in naučiti stvari zapisane v programu vsakega posameznega razreda. Če bi ugotovili porast pojavnosti jetike, bi se verjetno proti tej bolezni borili na podoben način kot smo se pred leti. Danes, ko ugotavljamo nenormalen porast slabe pismenosti in (sporočilnega oziroma glasnega) branja ter neznanje osnovnih slovničnih načel, se moramo spomniti na čas, ko je šola te spretnosti še učila. Učila jih je zato, ker posedovanje teh vedenj še ni bilo samoumevno pa tudi ne nadomestljivo z raznimi bolj ali manj izpopolnjenimi stroji. Zato smo mnenja, da bi morali vsaj v prva dva razreda osnovne šole, ponovno uvesti nekoč tipične predmete elementarnih razredov slovenske šole – **pisanje** in **branje** in prav nič bi ne škodilo, če bi dodali še **slovensko slovnico**, da bi naši otroci bili zmožni svoji mami napisati tudi v slovenščini pismo in ne samo prijatelju v Zgornji Kašelj ali pa v London v angleščini – saj je vseeno, svet se globalizira in jezikovne ovire najlažje odpravimo tako, da se znamo pisno izražati samo v enem jeziku. Zato je odveč učiti kaj

drugega kot angleško slovnico in razlagati angleške besede. Mnogo jih poznam, ki bi taki šoli ploskali, žal pa mene ni med njimi.

Šolske reforme Socialistične federativne republike Jugoslavije

Dr. Franc Pediček je naše socialistične reforme delil na tri obdobja. Pa pogledajmo ta zapis:

*»Tako nam zgodovinski spomin razkriva, kako je bila nelegitimna že naša **prva**, to je neposredno poosvoboditvena šolska reforma (1958-1960). V njenem pripravljalnem obdobju (1945-1955) je šlo za revolucionarno komunistično preideologiziranje vzgoje in izobraževanja, v sami reformi (1955-1960) pa za socialistično preurejanje osnovnošolskega sistema iz štirih na sedem oz. osem let.*

***Druga** šolska reforma (1961-1967) se je lotevala srednjega šolstva. Opravila je z elitizmom gimnazij, ko jih je zožila na štiri leta. Ob tem je popolnoma odpravila klasične gimnazije. Sicer pa jo je v vzgojno-izobraževalnem telesu, še preden je zaživela, pokopala njena nelegitimnost, ki je izvirala najprej iz nepreučeniosti zatečenega stanja in zatem iz njenih eksperimentalno nepreverenih posledic za razvoj mladih šolajočih se rodov in za potrjevanje socialistične družbe.*

*Naša **tretja** šolska reforma (1968 – 1984) se je imenovala preobrazba vzgoje in izobraževanja na socialističnih samoupravnih temeljih. To je bila znana reforma usmerjenega izobraževanja. Tej velikopotezni marksistični ideološki akciji je šlo za dosledno samoupravljanje sistema srednjega in visokega šolstva ter za trdo marksizacijo njunega edukacijskega procesa. Njena nelegitimnost, ki jo je spodnesla, je bila v skrajno agresivnem in slepem ideološkem voluntarizmu, ki ga je omogočala politično–državna moč in oblast njenih snovalcev ter zapovedovalcev.*

*Upravičeno bi bilo pričakovati, da nas bodo grenke izkušnje z navedenimi zgodovinskimi nelegitimnostmi preurejanja šolstva in preobraževanja njegove edukacije izučile in nas pri teh strokovnih in družbenih šolskoreformnih prizadevanjih naravnale na legitimna pota. Žal se to do danes ni zgodilo. Tudi ne z uzakonjeno tranzicijsko prenovo slovenskega šolstva. Vzrok? – Naše zgolj razglaševalno ali deklerativno, ne pa vsebinsko in globinsko sprejemanje in uresničevanje demokracije! Temeljna sestavina, oziroma določilnica demokratičnega urejanja, spreminjanja, razvijanja javnih področij in skupnih zadev družbenega življenja in delovanja je namreč oblikovanje in uresničevanje legitimnih, to je normativno ustreznih, dovoljenih, dopustnih, zahtevanih načinov, poti in potekov, kako snovati, oblikovati, razvijati in udeleževati nove vsebine sprememb, reform, preobrazb, prenov javnih področij in skupnih zadev demokratične skupnosti. Totalitarni družbeni sistemi se namreč na ta **kako** ne ozirajo. Načrtno in hote ga spodnašajo s svojimi enoumnimi ideologizmi in političnimi voluntarizmi, ki so temeljna gibalna vseh njihovih spreminjanj, reformiranj in revolucioniranj javnih zadev in družbenih področij.*

*V demokratičnih družbenih sistemih je vsa pozornost osredinjena prav na mišljenjsko pluralistično in akcijsko demokratično pridobivanje in oblikovanje soglasja za spremembe, reforme, preobrazbe, preнове javnih zadev in družbenih področij. Demokratično vodeni in uresničevani **kako** je namreč demokratičnim sistemom porok za njihovo ustrezno skladje z življenjem, prakso, skupno oziroma poenoteno voljo ter sprejeto odgovornostjo članov demokratičnih skupnosti za razvijanje in udeleževanje sprejetih reform in prenov. Torej je temeljni preizkusni kamen vseh reform in prenov demokratične skupnosti način in pot **kako** demokratično zasnovati, izoblikovati in usoglasiti ali »konsenzualizirati« smeri in vsebine reform, prenov, preureditev, ne pa enoumno revolucioniranje in nepreučeno inoviranje njihovih oblik in vsebin.*

*Žal moramo na podlagi vseh v pričujočem zbiru podanih pedagoških kritičnih obravnav glede naše današnje prenove slovenske šole ugotoviti, da je ta padla na izpitu prav na tem demokratičnem »**kako**«. Zato je globoko nelegitimna iz podobnih oz. istih vzrokov, kakor so bile nelegitimne vse naše »poosvoboditvene« preideologizacije, preureditve, reforme, preobrazbe slovenskega šolstva ter vzgoje in izobraževanja v njem.« (Pediček 1998, str.112 in 113)*

Pripravljalno obdobje obnove slovenske šole po letu 1945

V pripravljalnem obdobju (1945 – 1955) slovenske šole - takoj po drugi svetovni vojni - je šlo za revolucionarno komunistično preideologiziranje vzgoje in izobraževanja. Že sam zagon šolstva je bil težak. Za silo smo lahko organizirali staro štiriletno osnovno šolo, toda na začetku so bile težave z nadaljevanjem. Štiriletna osnovna šola se je ponekod nadaljevala s štiriletno ali pa triletno višjo osnovno šolo. Kmalu se je naš šolski sistem ustalil pri izpolnjevanju osemletne šolske obveznosti in to pri enotni štiriletni osnovni šoli, ki se je lahko nadaljevala še štiri leta s 5., 6., 7. in 8. razredom na višji stopnji. V nekaterih večjih krajih pa smo imeli to nadaljevanje organizirano s štiriletno nižjo gimnazijo. Učenci, ki so končali osemletno ali sedemletno osnovno šolo, so lahko nadaljevali šolanje na strokovnih in vajniških šolah. Učenci, ki so zaključili nižjo gimnazijo, pa so lahko nadaljevali šolanje na štiriletnih višjih gimnazijah ali na strokovnih šolah. Leta 1958 se je naša osnovna šola zopet reformirala. Ukinjene so bile nižje gimnazije, za vse otroke je bila uvedena enotna osnovna šola.

Proti koncu obdobja (1945 – 1955) povojne postavitve šolstva ter socialistično-komunistične preideologizacije slovenske šole smo v osnovni šoli leta 1953 šoli vzeli njeno bistvo z ukinitvijo ocenjevanja branja in pisanja.

Povsod po svetu se vsaka organizirana šola prične z učenjem branja in pisanja. V ozadju vsakega jezika, v katerem je sporočilo napisano. Branje in pisanje sta predmeta, ki sta zelo tesno povezana in ne moremo se ponášati s pismnostjo, če ne znamo sebi in drugim razumljivo prebrati napisanega ter prav tako sebi in drugim berljivo zapisati sporočilo. Začetek vsega in tudi šole je beseda – zato mora biti ta beseda zapisana »na en mah«, s povezanimi črkami pisne abecede. Povezanost zaporedja pismenk v celoto šele daje občutek celosti. Žal ne poznam drugega načina za pridobitev občutka o zapisu besede. V opismnjevalnem obdobju pa je ta občutek izredno važen. Osebo menim, da so za opismnjevalno obdobje otrok neprimerni razni modni poizkusi nadomeščanja pisne abecede z novimi črkami, ki se ne povezujejo med seboj. Tak poizkus učenja za polovično pismenost je mogoče tudi češki projekt Comenia Skript, ki uporablja nepovezan črkopis. Pismenost je predvsem beseda, ki označuje pisanje – to delo so oekoč opravljali pisarji. Tiskane črke pa niso pisnega tipa – so med seboj nepovezane. Te črke (znake) ne pišemo, ampak jih rišemo oziroma slikamo – to pa je delo črkoslikarjev. Prav v načinu dela pisarjev in črkoslikarjev je tudi bistvo pismenosti. Končni izdelek črkoslikarja si ogledamo – preberemo sporočilo. Končni izdelek pisarja pa moramo prepisati (včasih tudi samo podpisati). Toda vsako besedo moramo biti sposobni zapisati (pisno – z eno črto), drugače zapisovalec ne dobi vtisa zapisa besede.

Če hoče narod biti res narod, mora imeti šolo v svojem jeziku. Kadar smo v veliki nevarnosti kličemo na pomoč v materinem jeziku in to ne glede na okolje v katerem smo – računamo pa v učnem jeziku šole, ki nas je računstva naučila.

S tem zločinom nad učenci je šolska (državna) oblast odvzela pomembnost vsemu znanju, ki temelji na tiskani in pisani besedi. Čeprav takrat tega še nismo tako občutili, se je tedaj že pričela poslednja bitka za slovenski jezik v neki »bratski skupnosti«. Ta bitka je po polomu skupnih jugoslovanskih jeder nujno privedla do osamosvojitve in razglasitve Republike Slovenije.

Po osamosvojitvi smo dobili sicer svojo suvereno mednarodno priznana nacionalno državo. Toda pomena slovenščine, materinega jezika večine državljanov, ki je tudi državni jezik v Republiki Sloveniji, in hkrati tudi učnega jezika v vseh šolah v državi, pa se žal še ne zavedamo.

Do sedaj je razpadlo zaradi neupoštevanja enakopravnosti že dvoje več nacionalnih združb v katere smo bili vključeni. V polpretekli zgodovini smo bili že del večnacionalne Habsburške monarhije, ki je razpadla zaradi neupoštevanja enakopravnosti njenih narodov. Po prvi svetovni vojni smo se vključili v Kraljevino SHS (Srbov Hrvatov in Slovencev), ki se je kasneje preimenovala v Kraljevino Jugoslavijo. Po drugi svetovni vojni pa je na pogorišču Kraljevine zrasla nova večnacionalna Jugoslavija, ki pa razpade zaradi istih vzrokov kot Habsburška monarhija. Po tem polomu dobimo Slovenci svojo suvereno državo in se vključimo v skupnost suverenih evropskih držav. Upajmo, da ne bo sledil še kak tretji udarec.

Prva šolska reforma – uvedba enovite obvezne šole in ukinitve nižje gimnazije

V pripravljalni fazi se je ponovno vzpostavil šolski sistem. V letih 1945 – 1955 se je zaključila tudi revolucionarna komunistična preideologizacija vzgoje in izobraževanja. Ta se je ponekod pričela že v »*partizanskih šolah*«. Vzpostavljanju enoumne šole »*delavcev, kmetov in poštene inteligence*« je sledila prva šolska reforma (1955 – 1960), ki je uvedla socialistično preurejanje osnovnošolskega sistema iz štirih oz. pet na sedem oz. osem let.

Od leta 1953 nižja osnovna šola (štiriletna razredna stopnja) vedno bolj postaja »*višji otroški vrtec*«. saj smo v šoli ukiniteli oba ocenjevana in ključna predmeta: **pisanje** in **branje** v prvih štirih razredih stare (nižje) osnovne šole in **osnove slovenske slovnice** v triletnem tečaju od drugega do četrtega razreda. S pomočjo sprememb na razredni stopnji osnovne šole (1., 2., 3. in 4. razred osnovne šole) smo v šolskem letu 1958/1959 ukiniteli »*nižje gimnazije*«, ki jih po partijski direktivi nismo smeli obdržati, zaradi »*nerazvitosti šolstva*« na jugu Jugoslavije. (Kožuh 1987) in razredna stopnja osnovne šole je vedno bolj postajala »*višji otroški vrtec*«.

Tudi Računstvo je po politični volji izgubilo svoj prvotni namen – **urejati proučevati velikostne in vrednostne odnose med stvarmi**, ki jih srečamo v okolju. »*Računstvo z osnovami geometrije*« v tej tranziciji postaja vedno bolj samo sebi zadostna matematika in se leta 1958 tudi preimenuje v matematiko.

Z brisanjem **branja** in **pisanja** – dvojice nosilnih predmetov elementarne osnovne šole smo zadali smrtni udarec učenju slovenskega jezika in slovenski pismenosti. Z ukinitvijo učenja **slovenske slovnice** in s tem povezanim tiskanjem učbenikov za osnovni triletni tečaj gramatike, ter preimenovanjem **računstva** v matematiko pa je s temi posegi **slovensko šolstvo** izgubilo vsaj en kakovostni nivo, ki si ga do danes še ni priborilo nazaj – kvéčjemu smo kasneje še kak nivo zapravili. Tak je bil konec borbe za popolno pismenost prebivalstva in pričetek toleriranja polpismenosti.

Druga šolska reforma – prvi val ukinitve zaključnih izpitov srednjih šol

Druga šolska reforma socialističnega tipa (1961 – 1967) se je lotila srednjega šolstva. Opravila je z elitizmom gimnazij, ko jih je zožila (v prvi reformi) na štiri leta ter ukinita klasično gimnazijo. Že na samem začetku je že ta reforma leta 1961 (za generacijo zaključnih letnikov 1960/1961) ukinita zaključni izpit oziroma maturo in to nadomestila s seminarso nalogo. Na srečo je ta modna muha zdržala samo štiri leta. Zaključni izpit se je zopet vrnil v šolskem letu 1964/1965.

Kljub vsemu je ta šolska reforma pokopala petletna učiteljišča (zadnji zaključni izpiti 1969) in jih nadomestila z študijem na Pedagoški akademiji (takrat še Višji pedagoški šoli).

Druga šolska reforma je s svojim propadom že napovedovala tretjo. Očetov tretje reforme ni streznil propad druge, saj so se še bolj goreče zagnali v reformiranje. Z razliko od druge pa je tretjo reformo vodila partija, a ta organizacija pa ravno ni slovela po odprtih glavah.

Tretja šolska reforma – reforma usmerjenega izobraževanja

Tretja šolska reforma (1968 – 1984) »preobrazba vzgoje in izobraževanja na socialističnih samoupravnih temeljih«. to je bila znana reforma usmerjenega izobraževanja.

Tej velikopotezni marksistični akciji je šlo za dosledno posamoupravljanje sistema srednjega in visokega šolstva ter za trdo marksizacijo njunega izobraževalnega procesa.

Tudi pri tej reformi smo za kakih deset let ukiniteli zaključne izpite na zaključku srednje šole. S tem smo pokazali, da naši načrtovalci dela in življenja slovenske šole ne premorejo niti kratkoročnega spomina na pretekle šolske polomije (druga šolska reforma). Toda vseeno bi človek pričakoval, da se bodo hoteli iz preteklih izkušenj kaj naučiti, a žal nič od tega. Vse kaže da je naša stalnica – ponavljati napake toliko časa, da postanejo zakon.

Poudarjanje kvantitete in zanikanje kvalitete je dobilo svoj odraz tudi pri pouku matematike. Kvaliteta stvari se ni več odražala v kvaliteti enakih kosov, ki so odražali količino stvari – število

enakih členov (enot), ampak samo to, koliko kosov šteje kup, ki ga postavimo na ogled in ne kvaliteta vsakega člana stvari (celote). Od tod tudi taka afiniteta šolskih oblastnikov do v sedemdesetih letih tako popularne teorije množic. Tu je prevladovala množica (število kosov) in ne kvaliteta vsakega posameznega kosa. To je bil čas projekta »Modernizacije osnov matematike«, ki je uničil predstavitev pojma celega števila z enotami (številom enakih kosov) in predstavitev decimalnih zapisov z merjenjem ter ulomkov z deljenjem enot na enake dele.

Reforma slovenske šole v samostojni Republiki Sloveniji leta 1998

Takoj po polomu usmerjenega izobraževanja (še v bivši Jugoslaviji) je pri nas pričela živahna dejavnost tako raziskovalna kot založniška. Spoznamo jo po naslovu »*Izobraževanje v Sloveniji za 21. stoletje*«. V zraku je visela ločitev od Jugoslavije, toda kljub temu so skušali v projektu izobraževanje v Sloveniji za 21. stoletje delati pošteno in ustvariti novo vizijo slovenske nacionalne osnovne šole.

Delo je vodil mag. Ferdo Rečnik. Takrat se je Zavod RS za šolstvo razdelil na svetovalni in raziskovalni del. Svetovalni del naj bi servisiral šole, a raziskovalni del naj bi bil podpora »šoli za 21. stoletje«.

Še leta 1991 smo v Sloveniji v globalno koncepcijo razvoja izobraževanja zapisali: »*Ugotovitve evalvacije osnovne šole bi lahko strnili v naslednjem na videz paradoksalnem spoznanju: Osnovna šola je premalo zahtevna in kot taka učence preveč obremenjuje.*« (Rečnik 1991, str. 37) Zaradi poštene ugotovitve stanja in menjave centrov moči smo v procesu osamosvajanja zamenjali kočijaže naše prenovitvene kočije. Vajeti vizije slovenske šole poprime dr. Darja Piciga. Zamenjajo se tudi sodelavci delovne skupine – Svetovalce Zavoda RS za šolstvo zamenjajo raziskovalci iz Pedagoškega inštituta in nekateri sodelavci iz ljubljanskih fakultet. Ugotovitve in razmišljanja te skupine lahko preberemo v posebni številki revije Didakta (Piciga 1992). Tudi ta skupina še ni odločilno vplivala na preobrazbo prejšnjega šolstva v novo, za potrebe samostojne Slovenije zgrajeno šolstvo.

Z menjavo ministrov je sedaj prevzela vodstvo šolskega reformskega gibanja že tretja skupina, ki je pri nas bolj znana pod imenom »šolsko polje«. Šele ta skupina sedaj odločilno poseže v reformiranje šolstva v samostojni Sloveniji. Delo te skupine pri pripravi novih dokumentov je potekalo več ali manj v zaprtem krogu in skupina je požela nemalo negotovanja in kritik.

Ta prva slovenska reforma šolstva je v bistvu osemletki dodala prvi razred, ki pa naj bi nadomestil bivšo »malo šolo«, ki je v minimalnem obsegu imela 120 ur dela z bodočimi učenci. Danes ima naš prvi razred na urniku 700 ur pouka, a nauči za 120 ur pouka iz male šole. Izkoristek te dejavnosti je že iz teh podatkov 17,14 %. Poleg tega pa meritve nivojev znanj kažejo, da nam znanje upada (Perat 2004 – dodatek str. 465–513; Perat 1999; Perat 1994). Kdo bo poklical krivce za tako ravnanje na odgovornost. Svoje priložnosti – popraviti neumne ter vsiljene rešitve zveznih državnih in predvsem komunističnih organov – nismo izkoristili. S tem smo zapravili priložnost zgraditi tak državni šolski sistem, ki bi učence učil in tudi nekaj naučil.

Borili smo se za slovensko državo in šolo

V kratki desetdnevni osamosvojitveni vojni za Slovenijo smo Slovenci na svoji zemlji »stali inu obstali«. Med 27. junijem in 7. julijem 1991 smo odbili agresorski napad jugoslovanske armade. To je bil prvi oboroženi spopad v Evropi po drugi svetovni vojni.

S podobnim idealizmom so odšli v boj slovenski fantje in možje na začetku druge svetovne vojne in med njo. Takrat Slovenci še nismo bili pripravljene biti bratomorilnega boja. »... Zavedni slovenski ljudje so bili pripravljene iti v boj le za svobodo in za slovensko državo. Zato so vsem tistim, ki so odšli v partizane, ki jih je vodila OF (osvobodilna fronta), tudi predočevali neko »svobodno republiko« (slovensko državo). Ni pa bilo dopuščeno razglabljanje o tem, ali v pomenu politične samostojnosti, ali v okviru Jugoslavije, če ne kar Sovjetske zveze. ... Zaradi vsiljene komunistične ideologije in izvajanja revolucije je prišlo do bojev med partizani in domobranci, do državljanske

vojne, ki je terjala več žrtev kot pa okupatorjeva zasedba. Tragedija takšnega spopada je bila v tem, da so borci tako na eni strani kot na drugi strani imeli v svoji predstavi **slovensko državo**, vendar so si jo pod plaščem različnih ideologij predstavljali vsak po svoje. ... Dve ideologiji, vendar isto hotenje: **Slovenem državo in svobodo!**

Toda samostojne, mednarodno priznane države Slovenije, si ni znala predstavljati nobena stran. Manjkala je ustrezna zgodovinska razlaga, ponarejena v tem pogledu že pred prvo svetovno vojno, in ponarejena je ostajala še naprej. **Manjkala je zgodovinska utemeljitev slovenske države.** V svoji nebogljenosti jo je slovensko izobraženstvo enačilo s **slovenskim jezikom** ali, še bolj preprosto, edinole s tem, da bomo končno le imeli »šole v slovenskem jeziku« (sancta simplicitas!).

Ob vsej tej preproščini so vendarle hoteli imeti, tako na eni kot na drugi strani, tudi slovensko »vlado«. Domobrantska stran je »prvo« slovensko vlado oklicala 3. maja 1945 na Taboru v Ljubljani. Takoj zatem je v Ajdovščini dne 5. maja 1945 oklicala »prvo« slovensko vlado tudi partizanska stran.« (Šavli 2010, str. 25, 26 in 27)

Naš novi učni načrt, če mislimo resno s preusmeritvijo iz družbe ljudi, ki so last države, v družbo, kjer vlada svoboda, bi moral vsebovati tista znanja, ki tako svobodo omogočajo in to bi moralo odsevati iz duha učnega načrta. Nuditi mora vsakemu učencu tudi tako priložnost za učenje, da ne bo že zaradi šole prikrajšan za izobrazbo.

Da bi lahko začeli učiti karkoli, pa se moramo zmeniti, da je danes pismenost pogoj, da se sploh začnemo učiti – zato bi morali v prve tri razrede ponovno uvesti in ocenjevati dvojček osrednjih predmetov **pisanje** in **branje**. To sta predmeta, ki zahtevata red in disciplino in učenec ju mora usvojiti v skladu s predpisanim učnim načrtom ali pa ne more napredovati v višji razred. Ob strani teh dveh predmetov bi se moralo počasi vsaj od drugega razreda dalje **učiti** tudi **slovensko slovnico**.

Poseben problem predstavlja matematika, ki bi jo na tej stopnji lahko preimenovali nazaj v **računstvo**. Računstvo pa lahko v prvem razredu učimo tudi brez dobrega znanja pisanja in branja, kasneje pa nič več.

Za učenje teh treh predmetov so bili nekoč usposobljeni razredni učitelji. Žal danes ni več tako, pa bi moralo biti. Še vedno ostane nerazrešen problem »znanja« pisanja in branja. Če učenec ne obvlada osrednje učne tvarine razreda v katerega hodi, ne sme napredovati v višji razred. Bolje je, da učenec razred ponavlja, kot pa to, da bo učenec zaradi neustreznega modela šole onemogočen za celo življenje. V naši reformirani šoli pa učenci napredujejo prva tri leta po avtomatizmu in naslednja tri leta napredujejo tudi z nezadostnim znanjem, če tako zahtevajo starši.

Vprašati se moramo, ali so reformatorji glede na družbene spremembe, oziroma »tranzicijo« v letih po osamosvojitvi sploh želeli kaj spremeniti, ali so sploh imeli kako idejo o tem: kaj, kako in zakaj bi spreminjali našo šolo? Bojim se, da se je vse odvijalo po kitajskem reku »**Če mi zmanjka poguma začeti nekaj, potem sem že končal.**« Našim komisijam je preprosto zmanjkalo poguma in zato so prenavo končali tam kjer so jo začeli.

Izobrazbena standarda osemletke in devetletke naj bi bila enaka ob zaključku obveznega šolanja in otroci bodo hodili leto dni več v obvezno šolo, država pa bo vsaki generaciji plačevala eno dodatno leto šolanja za enake pričakovane rezultate. Ker pa uči v prvem razredu učiteljica, ki ima pri polovici učnih ur odobreno še učitelja asistenta to znese za vsak razred v vertikalni približno 16 % dražje šolanje za doseganje istih standardov, kot pred reformo. Da bo tragedija še večja pa izsledki raziskav TIMSS (2007 in 2003) izkazujejo, da imajo učenci devetletke praviloma šibkejšo šolsko znanje, kot njihovi enako stari vrstniki v osemletki in to kljub temu, da so devetletkarji obiskovali pouk eno leto več.

Opozorila (Pediček 1998, Perat 1999, Perat 2004), da bo o nov concept šole v samostojni Sloveniji prinesel Upad temeljnih znanj, so se kaj hitro uresničila. Učenci devetletne osnovne šole izkazujejo šibkejšo znanje kot njihovi enako stari vrstniki v osemletki. Deklarirali smo in upali, da bomo postavili temelje nove slovenske nacionalne šole. Želeli smo novo slovensko šolo – šolo za nove demokratične družbene razmere in hkrati tudi šolo, ki bi našemu mlademu rodu nudila enakopravno vključitev v novo evropsko skupnost narodov. V tej skupnosti pa si moramo šole sami priboriti pravico enakopravnega sobivanja na svoji, od dedov podedovani, zemlji. Toda rezultati

mednarodnih raziskav nas opozarjajo, da je naša ladja že usmerjena proč od Evrope in ne k Evropi. Država bi se morala nad takimi rezultati zamisliti in na nek način »reformirati reformatorje«. ...

Toda glej ga zlomka, državo naenkrat zamika, da bi znižala nivo pričakovanih znanj na minimum in z zakonom opredeli pričakovani rezultat učenja v šoli. V zakon zapiše: »V učnih načrtih, določenih po sprejetju tega zakona, se izraz »minimalni standard« zamenja z izrazom »pričakovani rezultat« (47. člen zakona O spremembah in dopolnitvah Zakona o osnovni šoli (uporabljati se začne 1. IX. 2008).« (Zakon 2007). S tem zakonom pa postane razumljivo upadanje znanja na naši šoli, saj država pričakuje od nas le minimalna znanja; znanstvenikov država itak ne potrebuje.

Z objavo takih zakonov ostajamo še naprej verni nasledniki ljubljanskih razmišljanj avstrijskega cesarja Franca I., ki je profesorjem ljubljanskega liceja, gimnazije in normalke v času Ljubljanskega kongresa (zborovanje svete alianse v Ljubljani od 10. I. do 22. V. 1821) naročil, naj vzgajajo pridne državljane, saj učenjakov ne potrebuje.

Učiteljstvo se je vse do osamosvojitve upiralo težnjam, da šola ne bi bila več šola, zato ni odveč opozorilo prvega predstojnika pedagogike na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani: »Najtežji greh, s katerim si šola lahko obremeni dušo in ki bi se narodu maščeval še v poznem kolenu, je pač ta, ako bi hotela biti neke vrste otok blaženih, na katerem se ni treba brigati za valovanje življenja in tok časa. Saj je vendar v bistvu obeh prav to, da se ne ustavita pred nobenim malikom, pa naj bi bil še tako zaverovan vase. Narodov vedec in videc svari zamudnike:

»Po bliskovo gre vseh živih dan,
kdor ga zamudil, ves klic zaman,

doživi ga le, kdor je pripravljen nanj!« (Župančič) (Ozvald 1927, str. 248)

Če nekako povzamemo, bi ta nauk lahko strnili v misel Ellen Key: »Otrok se mora na vsakem koraku soočiti z življenjem. Vrtnicam ne smemo odstraniti trnja.« Opozorilo, ki bi še vedno prav prišlo vsem snovalcem šolskih reform.

Nadaljevanje reformiranja slovenske šole – nekaj napotkov

Že pri reformi 1998 so se izbrani strokovnjaki podali na pot. To so bili pedagoški strokovnjaki – iskalci izkušenj o všolanju šestletnih otrok. Skoraj vsi vpleteni v zgodbo o načrtovani devetletki so si šli nabirati izkušnje s pomočjo »pedagoškega turizma«. Skoraj nihče pa se ni spomnil, da bi pogledal na dosežke, ki so nekoč dajali obilen sad na domačih tleh (vsaj v začetnem – opismenjevalnem obdobju šolanja).

Tudi danes je več ali manj tako. V slovenščini ne znamo več brati – za tujino pa smo premalo zanimiv trg. Pa tudi današnji »raziskovalci« mogoče že izhajajo iz vrst tistih, ki niso svoj živ dan napisali poročila v slovenščini – globalizacija nas bo vse udarila – po žepu in po jeziku.

Zato nadaljujemo ta pregled z nekaj predlogi, ki bi nam mogoče koristili, če se bo še kdo opogumil in pričel poučevati v slovenščini. Najprej bomo predstavili terminologijo dveh pedagogik: **Pedagogiko kapitala** in **Pedagogiko kulture**. Kot drugo bomo predstavili načina tvorjenja pojmov: pojmi oblikovan kot **generati** in pojmi oblikovan kot **abstrakti**. ... Tukaj predstavljeno gradivo je natisnjeno v dveh knjigah. Platnice teh knjig so predstavljene na koncu tega sestavka. ...

Pedagoški orientaciji šolstva (pedagogika kapitala – kulture)

»Razčlenjevanje problemov slovenskega šolskega sistema je pokazalo, da na tem področju prihaja do vedno večje terminološke zmede. S tem se je pojavil sum, da bi lahko bile terminološke razlike odraz dveh konceptov pedagogike. Na osnovi tega smo se lotili temeljite analize in prišli do zaključka, da gre res za dve pedagogiki, od katerih smo prvo imenovali »pedagogika kapitala«, drugo pa »pedagogiko kulture«. Vzgojno bistvo pedagogike kapitala je, da človeka prežame z eno samo vrednoto, to je s profitom oziroma denarjem. Vse druge kulturne in antropološke vrednote ostanejo v ozadju kot nekaj sekundarnega, v ospredju pa je pridobitniška borba. V nasprotju s tem pa je vzgojno bistvo pedagogike kulture v njeni naravnosti na antropološke in kulturne vrednote Evrope in na razvoj njenega humanizma. To je seveda le skupni imenovalec te naravnosti, kajti

znotraj tega se različni narodi naslanjajo na lastno tradicijo kulturnega razvoja, kar daje raznovrstne posebnosti v oblikovanju njihovega šolstva. Kakorkoli obrnemo ta problem, je treba vseeno priznati, da je skupni imenovalec šolstva večine evropskih narodov Velika didaktika J. A. Komenskega.« (Jurman 1999, str. 24)

Stvarne in terminološke razlike med pedagogiko kapitala in pedagogiko kulture*

PEDAGOGIKA KAPITALA	a) na nivoju družbe	PEDAGOGIKA KULTURE
Profit	Temeljni cilj	Kulturne potrebe človeka
funkcionalen (stihia okolja)	cilj ← vzgojni → smoter	intencionalen (kulturne institucije)
Izobraževanje	realizacija v šolskih institucijah	vzgoja in izobraževanje
edini skupni imenovalec je denar	Kriterij	mnoštvo raznolikih kulturnih in nacionalnih vrednot
tvorec kapitala	človek kot produkt	tvorec kulture
svoboda v okviru kapitala	determiniranost	svoboda v okviru kulture
kakršenkoli človek s kapitalsko orientacijo	končna orientiranost	človek z antropološko orientacijo
Enostranska struktura	narava osebnosti	mногоstranska struktura

PEDAGOGIKA KAPITALA	b) na nivoju šolskega sistema	PEDAGOGIKA KULTURE
učni program	funkcija šolskega sistema	usmerjanje
uporabno znanje kot tržno blago	cilj ← vzgojni → smoter	prilagojen kulturni in razvojni stopnji družbe
<ol style="list-style-type: none"> 1. zbrati čimveč znanja v zgodnji dobi 2. priti do najvišje izobrazbe pred drugimi 3. specializirati znanje za ozko področje dela 4. naučiti se čim dražje prodajati svoje znanje 	← cilj ← operativni vzgojni → smotri →	<ol style="list-style-type: none"> 1. oblikovati celovito osebnost 2. izbrati poklic za zadovoljevanje temeljnih potreb 3. vklopiti se v kulturo kot njen tvorec 4. oblikovati svet svojih lastnih vrednot
učni programi	organizacija posredovanja znanja	predmetnik
katalog znanj	vsebina posredovanja znanja	učni načrt
učna tehnologija	načela za posredovanje znanja	Didaktika
Metodologija	postopki posredovanja znanja	Metodika

PEDAGOGIKA KAPITALA	c) na nivoju pouka	PEDAGOGIKA KULTURE
delovni zvezki	utrjevanje znanja	raznovrstne oblike
pretežno pisno	način preverjanja znanja	ustno, pisno praktično
<ol style="list-style-type: none"> 1. testi znanja 2. eseji 3. standardizirani testi znanja 	← oblike preverjana znanja →	<ol style="list-style-type: none"> 1. ustno preverjanje 2. šolske naloge in kontrolne naloge 3. → praktični izdelki

PEDAGOGIKA KAPITALA	c) na nivoju učitelja	PEDAGOGIKA KULTURE
Dosežek	smer pedagoškega dela učitelja	pot
Merjenje	raven preverjanja znanja	ocenjevanje

zunANJI (politični)	nivo kontrole pri preverjanjih znanja	notranji (strokovni)
Objektivna	verodostojnost in primerljivost rezultatov	subjektivno
subjekt – subject	odnos učitelj - učenec	subjekt – object

PEDAGOGIKA KAPITALA	c) na drugih nivojih	PEDAGOGIKA KULTURE
Pozitivizem	spoznavno teoretska raven	Strukturalizem
Pragmatizem	ontološka raven	Eksistencializem
Behaviorizem	psihološka raven	geštalt psihologija
agresivni protestantizem	verska raven	izvirno krščanstvo

*(Jurman 1999, str. 24 – 26)

Oblikovanje pojmov (generati in abstrakti)

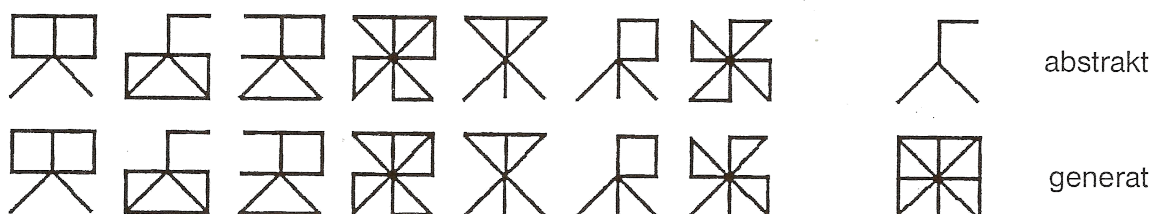
»Do sedaj so obravnavali pojme popolnoma pod vplivom stroke, mimo vsake metodike in drugih družboslovno usmerjenih disciplin, ki vplivajo na pedagoški proces prenosa znanja. Pri tem so se naslanjali na svoje izkušnje, če so jih sploh imeli, sicer pa zgolj na tradicionalne navade, ki so običajne za razporeditev in razlaganje pojmov v stroki. Učbenike, ki so se oblikovali na takih osnovah, lahko štejemo kot »priučene«. Treba je vedeti, da ima stroka svoja načela, pedagoški proces posredovanja pa svoja in ti dve stvari nista identični.

V tem primeru smo se zato odločili, da bomo pri svetovanju, kako oblikovati pojme v učbeniku in sploh pri njihovem razumevanju upoštevali nekatere izsledke raziskovalnega projekta »Odkrivanje nadarjenih učencev«. V okviru te raziskave smo z analizo prišli do zanimivega rezultata, da je mogoče pojme oblikovati na dveh ravneh, in sicer:

**na ravni ideje ter
na ravni definicije.**

Na ravni IDEJE imamo generate. Generat je pojem, ki se oblikuje na osnovi integriranja individualnih in skupnih znakov. Pojem se oblikuje z množenjem bistvenih znakov in dopolnjevanjem individualnih znakov. Nobena zaznava ni odveč in z vsako novo, nekoliko različno zaznavo se vedno bolj oblikuje celovitost pojma. Generat je razmeroma obsežna tvorba z veliko asociativno vrednostjo, ki se oblikuje v človekovi ne-zavesti. Nad njo posameznik nima pregleda, iz spomina lahko potegne le njene posamezna dele, od katerih pa imajo vsi lastnost celote. Generata ni mogoče niti klasificirati niti definirati, mogoče ga je le opisovati, toda opis nikoli ne zajame celotne vsebine pojma. Jezikovno gledano je generat ideja pojma, ki je več dimenzionalna in jo sestavljajo različna bistva.« (Jurman 1999, str.: 92 – 93)

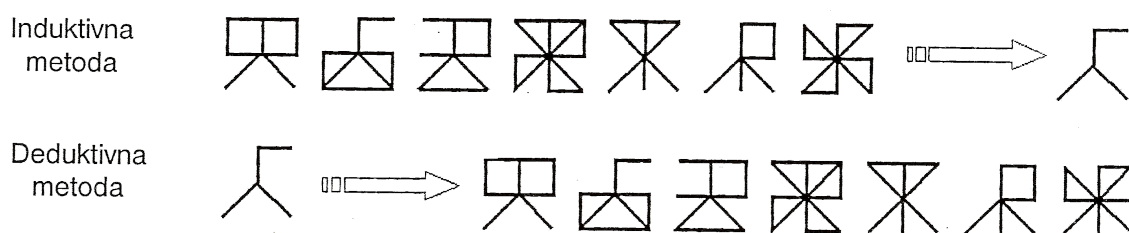
Abstrakt in generat oblikovana iz istih zaznav

Abstrakt in generat oblikovana iz istih zaznav (vir: B. Jurman »Kako narediti dober učbenik na podlagi antropološke vzgoje«; Jutro, Ljubljana 1999, str. 92)

»Na ravni **DEFINICIJE imamo abstrakte**. Abstrakt je pojem, ki se oblikuje na osnovi odmišljanja nebitvenih individualnih in posploševanja skupnih bistvenih znakov. Pri abstrahiranju posameznik odvzema zaznavam individualne in nebitvene znake ter zgoščuje in posplošuje skupne znake. Ta proces abstrahiranja se na neki točki učenja ustavi, zato ta točka za dva posameznika ni enaka, saj nanjo vplivajo poleg kognitivnih še emotivni in konativni dejavniki. Tako nastajajo pri različnih posameznikih za isti pojem velike razlike. Abstrakt je povsem racionalna tvorba s potencialno možnostjo asociranja, je najmanjši element mišljenja, ki je opredeljen z definicijo. S klasifikacijo (višji rodovni pojem / vrstna razlika) je razporejen v posameznikov spomin, od koder ga je mogoče kadarkoli priklicati v zavest. V jezikovnem pogledu je abstrakt tisto, kar označujemo kot bistvo pojma.« (Jurman 1999, str. 92 – 93)

Razlaga na ravni definicije [z abstrakti]

Razlaga pojmov na ravni abstraktov; oblikovanje iz zaznav – do pojma [abstrakta] in od pojma [abstrakta] – do množice zaznav (vir: B. Jurman: »Kako narediti dober učbenik na podlagi« antropološke vzgoje«; Jutro, Ljubljana 1999, str. 93)

»**Generati** so pojmi, ki jih posameznik oblikuje **na osnovi podzavestne logike**, medtem, ko so **abstrakti produkt zavestne logike**. Visoko inteligentni kakor tudi nadarjeni pri mišljenju uporabljajo ene in druge, vendar ne enakovredno. Visoko inteligentni upravljajo predvsem z abstrakti, nadarjeni pa z generati. Prvim ustreza predvsem analitično mišljenje, kjer prevladuje logika, drugim pa sintetično mišljenje, kjer prevladuje intuicija. Povezovanje različnih načinov mišljenja daje v umetnosti, znanosti in družboslovju največje stvaritve, ki so večinoma oblikovane s pomočjo generatorov. Abstrakti so enostavni pojmi, ki jih je mogoče opredeliti u upoštevanjem višjega rodovnega pojma in vrstne razlike. Generatorov ni mogoče določiti, ker so preveč strukturirane celote, možno jih je poimenovati, vendar vedno le v prisposodobah, ki imajo zmeraj prenesen pomen. Generati nimajo samo dvo–dimenzionalne oblike, ki je značilna za abstrakte, temveč več–dimenzionalno. Razmišljanje s pomočjo generatorov je zelo naporno, saj se pri tem razmišljujoči nenehno sooča s posameznimi med seboj različnimi pogledi. Šele, ko obvlada vse te poglede, mu stopi v zavest generat kot celota in tedaj lahko govorimo o iluminaciji. Generat dobi v zavesti nekakšno pojmovno predstavo, ki jo je posameznik sposoben tudi skicirati v obliki simbola. To pojmovno predstavo mora posredovati tako, da jo obrazloži s pojmi (abstrakti) v svetu znanega in obstoječega.

Nadarjenost je človekov integrativni potencial, in sicer njegov celotni osebnostni potencial, medtem ko je inteligentnost le potencial človekovega intelekta. Pojavlja se le pri redkih ljudeh, ki se prav s tega vidika bistveno razlikujejo od vseh drugih. Nadarjenost je mogoče razumeti le kot potencial osebnosti, zato se ob tem odpira vprašanje, kako posameznik uresničuje ta potencial, oziroma kako se opredmeti **ustvarjalnost nadarjenih ljudi**. To bomo skušali opredeliti z naslednjo zakonitostjo:

Ustvarjalnost = posebna struktura osebnosti × energetski potencial × razgledanost

Ta vzorec ustvarjalnosti pa velja za vse ljudi in ne le za nadarjene. Tisto, v čemer se ti razlikujejo od drugih ljudi, je posebna kvaliteta teh treh dejavnikov ustvarjalnosti in njihova moč. Tretji dejavnik ustvarjalnosti nadarjenih je njihov informacijski sistem, ki smo ga v eni izmed študij o nadarjenosti imenovali razgledanost.

V sklop opredelitve abstrakta in generata sodi še mnenje o uporabnosti pojmov, ki so bili oblikovani na prvi ali drugi način, pri načrtovanju in realizaciji pouka: »Pojmi kot abstrakti nikoli ne predstavljajo dobrega znanja. Prej bi bilo mogoče trditi, da predstavljajo le golo formalno znanje, ki ima nizko uporabno vrednost. Dobro znanje temelji na generatih. V zvezi s tem se pojavi vprašanje, kako oblikovati učencem pojme na tej ravni. Stara šola je z utrjevanjem in ponavljanjem gradila učencem predvsem generate, zato njihovo znanje ni bilo obsežno, pač pa zelo kvalitetno. Moderna šola je storilnostno usmerjena in gradi učenčevo znanje predvsem na ravni abstraktov. Znanje je nekvalitetno, zelo obsežno in slabo uporabno. V tem je njegova inflatorna pomanjkljivost.« (Jurman 1999, str. 93 – 94)

Nekaj o učenju tostran in onstran naučenega

Tostran naučenega si posameznik **pridobiva znanje v dveh stopnjah.**

Prvo stopnjo obsega predšolsko obdobje, Znanje, ki je pri posamezniku pridobljeno tostran naučenega, je vsaj v prvem obdobju zelo majhno, toda zelo velike vrednosti, saj predstavlja neko otrokovo praznanje. Čeprav je znanje majhno, je temeljno in usodnega pomena za njegov nadaljnji razvoj. Praviloma ga predstavljajo praznanja, povezana z navadami (prehranjevanje, higienske, deloma tudi delovne in socialne navade) in spretnosti (motorične, senzorične in deloma tudi intelektualne), ter končno tudi nekateri pojmi, ki otroku omogočajo, da se znajde v svojem okolju. Vse to znanje se oblikuje na osnovi nižjih načinov učenja, kot so pogojni refleksi, učenje na osnovi poskusov in napak ter asociativno učenje. Pri tem se pojmi oblikujejo iz elementarnih zaznav, ki so enodimenzionalne značilnosti predmetov in stvari (oglati, ostro, mokro, rdeče, zgoraj, boleče itd.). Običajno jih otrok doživlja v nasprotju, kot na primer belo – črno, zgoraj – spodaj, zunaj – notri itd. Otrok se teh predznanj, navad in spretnosti uči zelo počasi in potrebuje ogromno energije in časa, da jih s pomočjo zorenja in učenja lahko usvoji. Če mu starši pri tem pomagajo na pravilen način, gre to učenje hitreje, kot če je bolj ali manj prepuščen sam sebi. Prav tako »forsiranje« neke funkcije pri otroku (hoje) ne doseže svojega cilja, če je prezgodnje glede na funkcijo zorenja. **Področje naučenega praznanja je pogoj za vsako intencionalno in funkcionalno izobraževanje.**

Osnovna šola svojega vzgojno-izobraževalnega procesa ne gradi na ničti osnovi, temveč na prej navedeni ravni predznanj. Če otrok nima teh praznanj, v šoli ne bi mogel napredovati, **zato obstaja preizkus otrokove zrelosti za vstop v šolo.** Testi, lestvice in vprašanja so grajeni na teh praznanjih, preverjajo pa otrokovo osebno zrelost za šolo.

Ne smemo pozabiti, da sta bila nekoč prvi in drugi razred namenjena za komunikacijsko usklajevanje in natančnejšo opredelitev teh praznanj, ki so jih otroci pridobili od rojstva dalje. Potek učenja za pridobivanje znanja se pri otroku odvija po progresivni krivulji, saj je napredek pri učenju na začetku zelo počasen, potem pa vedno hitrejši.

Ne smemo pozabiti, da se na to stopnjo veže osnovno opismenjevanje in predvsem nekaka »razgledanost« in zmožnost stvari na nek način ovrednotiti.

Pri vrednotenju moramo vedeti oziroma znati:

- Prešteti število posameznih pojavov
- Izmeriti na ustrezen način in s pravo »enoto« neko količino
- Določiti vrednost kakšne stvari (cena)...

Vse te dejavnosti morajo preiti v podzavest, zato jih moramo pričeti usvajati že dovolj zgodaj. ...

V knjigi je omenjen test za šolske novince, tega testa žal ni več – pa bi bil zelo koristen, a žal šolska birokracija skuša učiteljem čim bolj otežiti delo in jim je prej v oviro kot pomoč. ...

Drugo stopnjo pa obsega obdobje do zaključka formalnega izobraževanja. Druga stopnja učenja do naučenega nastopi z otrokovim vstopom v šolo in po navadi traja do zaključka poklicnega izobraževanja, lahko pa tudi še naprej, če posameznik to želi. V tem obdobju se po našem mnenju odvija učenje po regresivni krivulji, kar pomeni, da posameznik že izkorišča potencial predznanja, torej znanje iz prvega obdobja učenja. V tem času že uporablja višje načine učenja, kot so posnemanje, analiza in vpogled. Vzrok tega napredka tiči v tem, da poteka učenje na pojmih praznanj in na pridobljenih spretnostih in navadah, s katerimi integrira nove zaznave, in tako se

oblikujejo novi pojmi ob čedalje manjši vloženi energiji in tudi čas učenja je vedno krajši. Pri tovrstnih načinih učenja ne gre več za zaznave kot posamezne lastnosti predmetov in stvari, temveč za že usvojene pojme s temi lastnostmi v celoti. Pridobivanje novih pojmov temelji na integraciji starega znanja z novim, zato poteka učenje tu toliko hitreje.

Tudi naša moderna nova slovenska nacionalna šola se po mojem osebnem mnenju ne more pohvaliti z obsežnostjo učne stvarine, čeprav vsaka šola neprestano – posebno v reformnih časih – stoka o prenatrpanosti učnih načrtov. Naša navidezna prenatrpanost izvira iz želje: vso učno snov opredeliti z abstrakti. Situacijo lepo ponazarja Zymurgyjev zakon (Zakon dinamike sistema v razvoju): *»Če enkrat odpreš konzervo s črvi, je edini način, da jo ponovno zapreš uporaba večje konzerve.«* (Bloch 1991, str. 22)

Ker moderna šola gradi znanje predvsem na ravni abstraktov, se naša *»prava, zaresna«* šola prične šele nekako pri otrokovi starosti deset let. To pa je starost, ko so učenci nekoč (pred letom 1958) pričeli obiskovati že v nižjo gimnazijo. Tam je pouk res lahko že temeljil na abstraktih, toda te abstrakte, ki se obravnavajo v višjih razredih (predmetna stopnja osnovne šole in srednja šola) moramo skrbno zbirati in jih pričeti strnjevat v uporabno celoto (generat). To strnjevanje velja za vsa predmetna področja, zlasti pa velja za pouk matematike.

Zaključek

Pripotovali smo do konca in kaj bomo sedaj storili? Odločiti se moramo ali postorimo vse drobne stvari, katere pa so pogoj, da mogoče se nam nekoč posreči obrniti tudi ključ naše preteklosti.

Na začetku je bila beseda in le-ta je bila osebna last šolarčka. Ta beseda je bila pravo sračje gnezdo – pravi čudež nepopolnosti, a vendar je otroku pomenilo vse in to je tudi bilo. Saj je bilo obdano z vsemi potrebnimi in manj potrebnimi ter celo nepotrebnimi okraski. Otroci nam s seboj v razred prinesejo ta sračja gnezda – generate svojih sračjih bivališč, ki so bolj ali manj revna, bolj ali manj našarjena z bolj ali manj bleščečo kramo, ..., Vsa ta gnezda so za vsakega otroka zase ta hip najlepša in nenadomestljiva. Učitelj pa je tisti, ki otroke vzpodbudi, da znajo izmeriti pri svojih gnezdih njihove razsežnosti v prostoru, da znajo videti in prešteti nosilne vejice gnezda, ..., Iz mnogih gnezd različnih lastnikov smo potegnili abstrakt. Iz teh iz posameznih gnezd potegnjenih skupnih abstraktov pa zgradimo naš nov (razredni) skupni generat, v katrem reflektirajo vsa posamezna gnezda.

To je pot, ki jo lahko opravi samo razredni učitelj. Tudi zato smo zahtevali da se razredna stopnja vrne njenim prvotnim varuhom, ker njihovo poslanstvo – poklic in fevd je področje opismenjevanja.

Zato bi bili veseli, če bi vrnili v šolo opismenjevalne predmete, da bi do desetega leta učenca toliko izurili, da bi zmoželi svoji mami v njenem jeziku napisati preprosto pismo brez pretiranega števila napak.

Pri tem pa ne smemo pozabiti, da je v domeni pismenosti tudi računstvo, ki je v nekem smislu pravopis matematike. Tudi ta predmet moramo v vsem njegovem sijaju vrniti učiteljem razrednega pouka.

Sedaj, ko smo se osamosvojili in si šole ne laste več veliki bratje bi bilo lepo, če bi tudi v šolstvu naredili kakšno *»poklicno«* denacionalizacijo.

Viri

Bezljaj France (1967): Eseji o slovenskem jeziku; Mladinska knjiga, Ljubljana 1967.

Bloch Arthur (1991): Murphyjev zakon; Karantanija, Ljubljana 1991.

Jurman Benjamin (1999): Kako narediti dober učbenik na podlagi antropološke vzgoje; Jutro, Ljubljana 1999 (Prosvetna knjižnica).

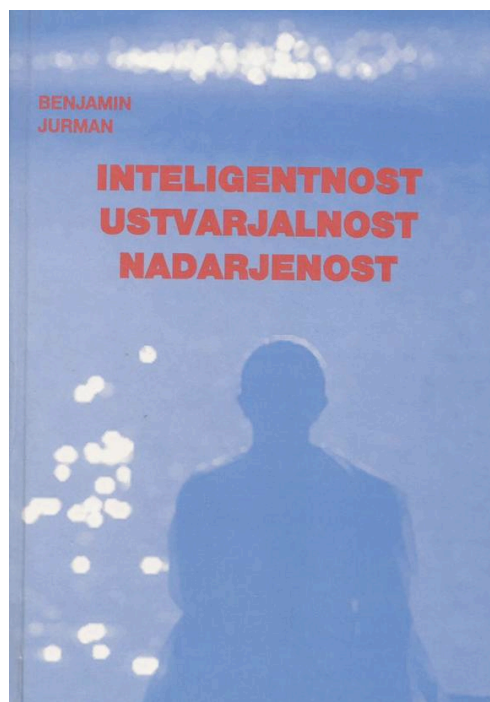
Jurman Benjamin (2004): Inteligentnost – ustvarjalnost – nadarjenost; Center za psihodiagnostična sredstva d.o.o., Ljubljana 2004.

Kardelj Edvard (Sperans) (1957): Razvoj slovenskega narodnega vprašanja; Državna založba Slovenije, Ljubljana 1957.

- Kozinc Alenka (2010):** Vse večja skrb za slovensko integriteto; objavljeno v *Tudi mi smo bili tukaj*; Jutro, Ljubljana 2010, str. 56, 57.
- Kožuh Boris (1987):** Pedagogika in šolske reforme; Filozofska fakulteta Univerze Edvarda Kardelja v Ljubljani, Ljubljana 1987.
- Marx Karl, Engels Friedrich (1955):** Revolucija in kontrarevolucija v Nemčiji; Cankarjeva založba, Ljubljana 1955.
- Ozvald Karel (1920):** Visokošolski mladini (nastopno predavanje 15. aprila 1920); Tiskovna zadruga, Ljubljana 1920
- Ozvald Karel (1927):** Kulturna pedagogika; Kažipot za umevanje včlovečenja; Slovenska šolska matica, Ljubljana 1927.
- Ozvald Karel (2002):** Zgodovina pedagoške kulture v antični dobi; Ali kako je človeški duh rasel iz početka in rase še sedaj; Založništvo Jutro, Ljubljana 2002.
- Pediček Franc (1998):** Ob prenovi šole; Kritični pedagoški pogledi; o Jutro, Ljubljana 1998.
- Perat Zvonko (1994):** Uspešnost pouka preduniverzitetne matematike; Jutro, Ljubljana 1994.
- Perat Zvonko (1999):** Ob prenovi šole; Jutro, Ljubljana 1999.
- Perat Zvonko (2004):** Matematika prvega triletja; – 2. natis; Jutro, Ljubljana 2004.
- Piciga Darja [koordinator ekspertne skupine] urednica (1992):** K novi koncepciji osnovne šole; Strokovna ekspertiza – Perspektive razvoja osnovne šole v Republiki Sloveniji: sistem, procesi, rešitve; Didakta – izredna številka, marec 1992; Radovljica 1992.
- Rečnik Ferdo (1991):** Izobraževanje v Sloveniji za 21. stoletje – Globalna koncepcija razvoja vzgoje in izobraževanja v Republiki Sloveniji; Zavod RS za šolstvo, Ljubljana 1991.
- Sienkiewicz Henrik (1956):** Potop (I. in II. del); Založba Obzorja, Maribor 1956.
- Šavli Joško (2010):** Slovenska državna misel; Humar, Bilje 2010.
- Tomić Ana (1984):** Teorija in praksa matematičnega pouka v nižjih razredih osnovne šole; Disertacija; Filozofska fakulteta; Univerza Edvarda Kardelja v Ljubljani, Ljubljana 1984.
- Wittgenstein Ludvig (2005):** Kultura in vrednota (Mešani zapiski); Študentska založba, Ljubljana 2005 (Claritas).
- Zakon (2007):** Zakon O spremembah in dopolnitvah Zakona o osnovni šoli (ZOsn-F); Uradni list RS št. 102/2007, str. 13775.

ISBN 961-6006-70-3

ISBN 961-6068-40-7